A határokon átnyúló tevékenységek társasági adózási problémái

GALÁNTAINÉ MÁTÉ ZSUZSANNA[1]

A határon átnyúló befektetések, tranzakciók az 1990-es évek eleje óta exponenciálisan növekednek. Adóügyi kezelésük sajátos megoldásokat kíván, miközben az adópolitika meghatározó befolyással lehet a külföldi befektetések szintjére és megoszlására, és ezen keresztül a gazdasági növekedésre. Például az adókonszolidáció hiánya vagy korlátozottsága akár a letelepedési forma megválasztását is befolyásolhatja, sőt, hatással lehet a beruházások nagyságrendjére, helyszínére is. Határokon átnyúló ügyletek adóztatásával szemben olyan sajátos követelményeket kell támasztani, mint: az adózás ne torzítsa a tőkeimportot, a tőkeexportot, és ne befolyásolja a tőketulajdon országok közötti szerkezetét. A tanulmány a társasági adózásban problémákat okozó olyan főbb területeket vizsgálja, amelyek egyrészt adózásbeli akadályokat jelentenek, másrészt adóelkerülésre adnak lehetőséget. Foglalkozik többek között az adókonszolidáció, a transzferárazás, az alultőkésítés, az ellenőrzött külföldi társaságok kérdéskörével.

Kulcsszavak: adókonszolidáció, transzferárazás, alultőkésítés, ellenőrzött külföldi társaságok, kettős adózás, adóelkerülés.

Alternatív rendszerek határon átnyúló befektetések adóztatására

Az országhatárokat átívelő gazdasági kapcsolatok során egy társaság több adófennhatóság területén folytat tevékenységet, így egyetlen ügyletből fakadó adózási tényállás egyidejűleg több országot is érinthet. Annak érdekében, hogy ez ne vezessen kettős adózáshoz, az adóztatási jogot fel kell osztani az államok között. Az adóigények elhatárolása többféle elv alapján valósítható meg. Az adóalap elhelyezkedése alapján a szakirodalomban három esetet különböztetnek meg.[2]

a) *Forráselvű adóztatás* esetében a társaság – tekintet nélkül bejegyzésének helyére – abban az országban adózik, ahol adóköteles tevékeny-

[1] Modern Üzleti Tudomanyok Főiskolaja, Tatabánya; a szerző Ph.D., okleveles könyvvizsgáló és adószakértő

[2] Auerbach-Devereux-Simpson (2007)

ségét folytatja, vagyis a jövedelem ott adózik, ahol megtermelték azt – az államok a saját területükön folyó vállalati tevékenységeket adóztatják. A forrás ország a belföldi és a külföldről érkező befektetőt azonos adóteherrel sújtja, a külföldi forrásból származó jövedelmet pedig mentesíti az adó alól. Ehhez a tőke importsemlegességének (CIN[3]) koncepciója kapcsolódik, ami akkor valósul meg, ha az adott országban tőkét működtető minden hazai és külföldi befektető azonos adóteherrel szembesül. A tőkemobilitás ezért az adózás *utáni* megtérülési ráták országok közötti kiegyenlítődését célozza. A különböző nemzeti adókulcsok tisztán forrásalapú adóztatás esetén az országok adózás *előtti* megtérülési rátái között generálnak különbséget, sértve ezzel a termelés nemzetközi hatékonyságának követelményét.[4]

b) *Székhely elvű* adózás során abban az államban keletkezik adókötelezettség, amelyben a vállalat bejegyzett székhelye vagy a részvényes magánszemély adóügyi illetősége van. Szükség esetén a kettős adóztatás elkerülése érdekében a külföldi adók fizetésére adóhitel nyújtható. Tiszta formájában ez azt jelenti, hogy a befektető a világjövedelme után – tekintet nélkül annak földrajzi forrására – azonos ráta alapján adózik. Ez esetben a tőke exportsemlegessége (CEN[5]) dominál, és a tőke mobilitása az adózás *előtti* megtérülési ráták kiegyenlítődésének irányába hat, ez biztosítja ugyanis, hogy az egyéni befektető a hazai és a külföldi befektetése után azonos megtérüléshez jusson[6]. Ha minden állam kizárólag a székhely szerinti adóztatást követné, akkor az eltérő adókulcsok torzító hatása megszűnne a vállalatok telephelyválasztására, hiszen minden cég ugyanazzal a hazai adómértékkel szembesülne, a világ bármely táján fektet is be. Ez azonban igen komoly intézményi költségeket indukál, mert teljes körűen és megbízható módon biztosítania kell az országokon átnyúló tranzakciók nyomon követését. Az adminisztratív nehézségeken túl az is probléma, hogy a mozgékony nemzetközi vállalatok székhelyüket (akár névleg) könnyen megváltoztathatják, és így a székhely szerinti adóztatásnak az lesz a következménye, hogy az adóverseny

[3] capital import neutrality
[4] Devereux–Sørensen (2005)
[5] capital export neutrality
[6] Devereux–Sørensen (2005)

a telephelyekről a vállalatközpontok megszerzésére helyeződik át. Továbbá ez a módszer a haszonelvű adóztatás elvét is sérti. Sőt, az országok közötti jelentős különbségek esetén a működő tőkét importáló államok jelentős bevételtől eshetnek el, ami számukra nyilvánvalóan méltánytalan lenne.[7]

c) *Rendeltetési hely alapú adózás* esetén abban az országban keletkezik az adókötelezettség, ahol a termékek végső fogyasztásra kerülnek, illetve a szolgáltatások igénybevétele megtörténik. A rendeltetési hely elvének alkalmazása a társaságok jövedelemadózási gyakorlatában (még) kivételes, és adóelméleti kidolgozottsága sem részletes[8], inkább az áruk, szolgáltatások forgalmi adóztatása során használatos.

A vállalatok nemzetközi adózására vonatkozó elméletek az eredet vagy a székhely elvének modelljeit követik, a gyakorlatban azonban a szisztémák nem tiszta formájukban valósulnak meg: a legtöbb rendszer a forrás és a székhely keveréke. A fő elv az, hogy leginkább az adószedés elsődleges jogát döntik el, és ha a másik elv alapján a másik ország részéről is igény mutatkozik az adóztatásra, akkor mentesítéssel, vagy beszámítással kerülhető el a kettős adóztatás (ennek szabályait a bilaterális adóegyezmények szabályozzák).[9]

A rendszerek gazdasági hatékonyságát több közgazdász vizsgálta (Slemrod, 1988; Gammie et al, 2005; Devereux–Sørensen, 2005). A forráselvű adóztatás a termelést torzíthatja, mivel a befektetők hazájukban kizárólag attól függően allokálják tőkéjüket, hogy a hazai beruházás nettó (adózás utáni) határmegtérülése hol azonos az elvárt hozammal. A megtakarítások viszont nem torzulnak az adó miatt, hiszen a különböző időtávok cserearányaival szembeni elvárás a világ tőkepiacain érvényes kamatlábbal egyezik meg, továbbá a forráselvű adózás a termelés költséghatékonyságára is kedvező hatással van. A székhely elvű adóztatás nem torzítja a befektetések elhelyezkedését, a megtakarításokat viszont igen, mert az intertemporális cserearányokkal szemben a megtakarítók az adózás utáni kamatlábat várják el. A

[7] Mike (2003)

[8] A rendeltetési hely elvű társasági adózást vizsgálta például Steven Bond és Michael Devereux (2002), valamint Auerbach, Devereux, és Simpson (2007).

[9] Galántainé 2006

költséghatékonysági szempontok ebben a rendszerben háttérbe szorulnak.

Határokon átnyúló ügyletek esetén az adóztatással szemben támasztott követelményeket olyan fontos kritériumokkal kell kiegészíteni, mint: az adózás ne torzítsa se a tőkeimportot, se a tőkeexportot, és ne befolyásolja a tőketulajdon országok között szerkezetét. Ezeket a hatékonysági kritériumokat a következő táblázatban rendszereztem.

1. táblázat. A társasági adó néhány gazdasági hatékonysági kritériuma[10]

TŐKEEXPORT SEMLEGESSÉG	TŐKEIMPORT SEMLEGESSÉG	TŐKETULAJDON SEMLEGESSÉG
A befektetés helyétől függetlenül egy befektető azonosan adózik egy adott országban	Székhelyétől függetlenül minden befektető azonosan adózik egy adott országban	Az adó nem ösztönöz a tőke javak tulajdonának országok közötti áthelyezésére
Hely-specifikus gazdasági járadék	Vállalat-specifikus gazdasági járadék	Vállalat-specifikus gazdasági járadék
Minden ország tisztán székhely elvű adóztatásával érhető el (vagy székhelyelv beszámítással)	Minden állam forrás elvű adózatása biztosítja (vagy székhelyelv és a külföldi jövedelem mentesítése)	Minden ország forráselvű adózatásával érhető el

A *tőke exportsemlegességét* a tisztán székhelyelvű, illetve a beszámításos társasági adózás biztosítja, ugyanis a különböző forrásokból származó jövedelmek különböző adóterhei kiküszöbölhetők azáltal, hogy a külföldi jövedelmeket a hazai adóalaphoz számítják. Ez lehetővé teszi a külföldi veszteségek hazai adóalapba számítását, valamint azt, hogy a hazai befektetők belföldi és külföldi jövedelmei azonos bánásmódban részesüljenek.[11]

[10] A táblázat készítéséhez felhasznált irodalmak: Deák (1994); Slemrod (1988), Gammie et al (2005), Devereux–Sørensen (2005).

[11] Deák (1994)

Adóakadályok az EU belső piacán

***Adókonszolidáció, határokon átnyúló veszteséglevonás*[12]**

Az adókonszolidáció az adózó szempontjából a veszteség hasznosításának eszköze. Lényege abban áll, hogy egy vállalatcsoport esetében a konszolidációba bevont csoporttagok eredménye egymással szemben elszámolható, az így megállapított egyenleg képezi az adó alapját. Ez azt jelenti, hogy ha a cégcsoport egyik leányvállalata veszteséges, a többi viszont nyereséges, akkor a csoporttag vesztesége csökkenti a vállalati szintű teljes adóalapot, és a társasági adó fizetési kötelezettséget. Ez a vállalkozások azonos kezelését teszi lehetővé, akár egy, akár több társaságon keresztül végzik tevékenységüket. Az adókonszolidáció különböző formáit a világ számos országában alkalmazzák. A szabályozások általában előírják az anyavállalat közvetlen vagy közvetett részesedésének szükséges legkisebb mértékét, valamint a konszolidáció választásának minimális időtartamát (ez a leggyakrabban öt év). A csoport- vagy konszernadózás Európai Unióban való elterjedtségét a 2. táblázat szemlélteti.

A vállalatcsoporton belüli veszteség-átruházás *csoportos adókedvezmény* nyújtásával, vagy a *csoporton belüli hozzájárulás* módszerével történhet. Mindkét rendszer lehetővé teszi a bevételek vállalatok közötti átruházását annak érdekében, hogy a veszteséget a csoporton belüli nyereségből le lehessen vonni. Csoportos adókedvezménynél az egyik csoporttag vesztesége átruházható egy nyereséges csoporttagra. A csoporton belüli hozzájárulás rendszerében pedig az egyik csoporttag nyeresége ruházható át egy veszteséges csoporttagra. Ha a hozzájárulásokat a nyereségadó megfizetése előtt kell kifizetni, akkor ez ugyanolyan adóügyi hatással jár, mint a veszteségátvitel. A „pooling" során mindegyik csoporttag adózott eredményét (az összes nyereséget és veszteséget) összevonják az anyavállalat szintjén. Belföldi viszonyok között valamenynyi módszer teljes veszteségkompenzációt biztosít a csoporton belül mind vertikálisan (az anyavállalat és leányvállalatok között), mind horizontálisan (a leányvállalatok között). Ez gyakorlatilag azt eredményezi, hogy amennyiben a csoport összesített nettó eredménye veszteséget mutat, akkor a csoporttagok nyeresége után nem kell adót fizetni, mert a

[12] Közösségi dokumentumok: COM (2006) 824; ECO 205;

2. táblázat. Adókonszolidáció, konszernadózás az EU államaiban[13]

KONSZERNADÓZÁS LÉTE, FORMÁJA		TAGÁLLAM
Vállalatcsoportnál nincs adókönnyítés (nincs csoportadózás)		Belgium, Bulgária, Csehország, Görögország, Litvánia, Magyarország, Szlovákia (Észtország), Románia
Konszernen belüli veszteségtranszfer	Csoportos adókedvezménnyel	Írország, Ciprus, Málta, Egyesült Királyság
	Csoporton belül hozzájárulásokkal	Lettország, Finnország, Svédország
Konszernszintű eredmény összevonása az anyacég szintjén (pooling)		Dánia, Németország, Spanyolország, Franciaország, Olaszország, Luxemburg, Ausztria, Lengyel-ország, Portugália, Szlovénia
Teljes adókonszolidáció		Hollandia

nyereségük beszámításra kerül a többi csoporttagnál keletkezett veszteséggel szemben.[14]

A leglényegesebb kérdés az adókonszolidáció rendszerében az, hogy kizárólag belföldi csoporttagok között alkalmazható-e, vagy pedig a belföldiek mellett az anyavállalat illetősége szerinti külföldiek is bevonhatók-e a konszolidációba. A tagállami szabályozások nagy többségében a határokon átnyúló tevékenységekből adódó veszteségek ellentételezésére nincs lehetőség, a tagállamok nem szívesen adnak a veszteség elszámolhatóságán alapuló adókönnyítést azoknak a fiókvállalatoknak, amelyek nem a területükön tevékenykednek. Ezért a vállalatok jellemzően a belső piac egyik országában megtermelt nyereségük alapján adóznak, miközben más országokban keletkezett veszteségeik figyelembe vételére nincs lehetőségük. Ez a kezelés gyakran vezet kettős adóztatáshoz, és válik a több országra kiterjedő üzleti tevékenységek gátjává.

[13] WorldWideTax (2008) és COM (2006) 824 alapján
[14] COM (2006) 824 (7-8.o)

A határokon átnyúló veszteséglevonás hiánya vagy korlátozottsága az alábbi torzításokat okozhatja[15]:

– a belföldi beruházásoknak kedvez (más államban való beruházással szemben),

– a nagyobb tagállamokba irányuló beruházásokat részesíti előnyben,

– a nagyobb vállalatok határokon átnyúló beruházásait preferálja,

– a letelepedési formát befolyásolja (állandó telephely vagy leányvállalat).

Veszteségek beszámíthatóságával kapcsolatos irányelv-javaslat 1984-től kezdődően többször került napirendre, majd visszavonásra. A konszernek határokon átnyúló veszteségeinek kezelése jelenleg alapvetően az Európai Bíróság „Marks&Spencer" ügyben[16] hozott ítéletén alapul. A brit MarksSpencer kiskereskedelmi vállalat a Római Szerződés 43. és 48. paragrafusára (a letelepedés szabadságára, és a hátrányos megkülönböztetés tilalmára) hivatkozva sérelmezte, hogy a brit adójog szerint csak belföldi leányvállalatait vonhatja be a konszolidációba, ezért nincs lehetősége az EU belső piacán belüli holland, német és francia leányvállalatai eredményének figyelembe vételére. Az Európai Bíróság ítélete értelmében csak akkor lehet a veszteségeket az anyavállalatnál kiegyenlíteni, ha a leányvállalat székhelyének országában a veszteség minden beszámítási lehetőségét kimerítették. A veszteség-elszámolást legfeljebb az anyavállalat szintjéig, és csak meghatározott időn belül lehet elvégezni. A felperes számára kedvező, de szigorú döntés az adóelkerülést célzó veszteség-elszámolások kockázatának minimalizálását szolgálja. A hátrányosan érintett államok viszont úgy vélik, hogy a határozat indokolatlanul avatkozik bele azon jogukba, hogy megvédjék adórendszerüket az eróziótól.

A veszteségek határon átnyúló beszámíthatósága számos konkrét megoldandó problémát vet fel, így például: milyen számviteli előírások alapján kell a konszolidálandó külföldi cég eredményét meghatározni? Hogyan küszöbölhető ki az, hogy a nyereségek és a veszteségek a külön-

[15] COM (2006) 824 (3-4.o)

[16] C-446/03 számú Marks & Spencer ügy 2005.

böző országokban eltérő adóalap-számításokon alapulnak? Hogyan kell a nyereséges vállalat adóját kiszámítani, és hol kell azt kifizetni? A belföldi szabályok kiterjesztése a határon átnyúló tényállásokra javíthatja a helyzetet, de problémákat is okozhat, hiszen ezzel lényegében a külföldi vállalatok anyaországi szabályai kerülnének alkalmazásra egy másik országban.[17] Az Európai Bizottság bízik abban, hogy a fenti problémák jelentős része megszüntethető a tervezett európai közös konszolidált társasági adóalap (CCCTB)[18] bevezetésével.

Véleményem szerint a határokon átnyúló veszteség-elszámolás gazdasági előnye a pénz időértékének a megnyerése. Az adórendszerek a nyereséget és a veszteséget aszimmetrikusan kezelik, a nyereséget azonnal (keletkezésének adóévében) megadózatják, a veszteség figyelembevételére azonban nem felmerülésükkor, hanem általában későbbi évek nyereségével szemben van mód, kivéve, ha az egy másik cégen vagy cégcsoporton belüli pozitív adóalappal azonnal kompenzálható. Kérdés, hogy ez az országhatárokon átívelően is működtethető-e. Ha igen, akkor a vállalatcsoport adózása kedvezőbb lehet a hazai nem konszernvállalatokhoz képest, hiszen a csoporton belül azonnal kompenzálható a veszteség, míg az egyszerű hazai vállalat a veszteség késleltetett figyelembe vételére kényszerül.

Tőkeilleték[19] és tőkekivonási adó[20]

A tőkeilleték olyan járulékos költség – lényegét tekintve közvetett adó –, amelyet a tőkeegyesítő társaságok tőke-hozzájárulására vetnek ki. Hátrányos helyzetbe hozza – különösen az induló, a tőkeemelést végrehajtó – európai társaságokat, gátolja a gazdasági szerkezetátalakítást, ezért egyre több ország törli el ezt a fizetési kötelezettséget. Közösségi szabályozására a 69/335/EGK irányelv szolgál.

A tőkekivonási adó a vállalatok (és személyek) nem realizált értéknövekedéseinek másik országba történő áthelyezésekor fizetendő adó. Lényege, hogy egy országon belül a nem realizált értéknövekedést nem terheli adó, azonban, ha egy személy vagy vállalat más államba települ, ak-

[17] ECO 205
[18] Common Consolidated Corporate Tax Base
[19] Közösségi dokumentum: COM (2005) 532
[20] Közösségi dokumentumok: COM (2006) 825; ECO 205.

kor az elhagyott ország adóhatósága adót vet ki a területén keletkezett, de még nem realizált vagyonnövekedésre. Ez az eljárás korlátozza a letelepedés szabadságát, mert kedvezőtlen bánásmódban részesíti a telephelyüket (lakóhelyüket) megváltoztatókat. További problémát okoz, ha a jövedelem realizálásakor a fogadó ország a teljes jövedelmet adóztatni kívánja, mert ez a tőkekivonási adóval együtt már kettős adóztatást eredményez. A tagállamot elhagyó és a tagállamban maradó adóalanyok ilyen közvetlen megkülönböztetése ellentétes az EK-szerződésben foglalt rendelkezésekkel, mert befolyásolhatja a letelepedés szabadságát, valamint az áruk és a tőke szabad mozgását.[21] Ezért az Európai Bíróság is jogtalannak minősítette a határokon átnyúló helyzetek nem realizált nyereségeire kivetett adó azonnali beszedését, ha az összehasonlítható hazai helyzetekben nincs ilyen adóztatás. A Bizottság a témában több javaslatot fogalmazott meg a tagállami jogalkalmazások összehangolására, amelyekkel megszüntethető a jogtalan megkülönböztetés, és elkerülhető a kettős adóztatás vagy az adózás elmaradása. Ezeknek a javaslatoknak még részletes kidolgozásra van szükségük (a javaslatok elemzésétől eltekintek).

A témakör nemzetközi szabályozása – különösen a vállalatokra vonatkozóan – meglehetősen hézagos. Közösségi jogforrás nincs érvényben, az Európai Bíróság joggyakorlatában csak magánszemélyre vonatkozó döntés született.[22] Az OECD jövedelem- és tőkeadóztatási egyezménymodellje szerint: részvények elidegenítése során a lakóhely szerinti államnak van kizárólagos adóztatási joga, viszont a lakóhelyüket (telephelyüket) megváltoztatókról az OEDC egyezmény sem rendelkezik. Marad tehát a tagállami szabályozás sokfélesége, és a néhány, tőkekivonási adót is tárgyaló bilaterális egyezmény. A téma szempontjából az európai részvénytársasági[23], valamint az európai szövetkezeti[24] jogállás kivételes, ugyanis az egyesülési irányelv 2005. évi módosításait[25] kö-

[21] COM (2006) 825

[22] Legjelentősebb az Európai Bíróság de Lasteyrie ügyben hozott ítélete.

[23] SE: Societas Europaea, a 2157/2001/EK tanácsi rendelet értelmében 2004. október 8-ától alkalmazható.

[24] SCE: Societas Corporativa Europea, alapítása a 1435/2001/EK tanácsi rendelet alapján 2003. július 22-től lehetséges.

[25] A társaságok egyesüléséről szóló 90/434/EGK irányelv módosítása a 2005. február 17-i 2005/19/EK tanácsi irányelvben.

vetően ezek esetében a székhelyáthelyezés – az előírt feltételek teljesülése esetén – nem eredményezi a nem realizált nyereség azonnali megadóztatását. A tőkekivonási adót egyre több állam szünteti meg.

Kettős adózás, határokon átnyúló akvizíciók és osztalékfizetések

A külföldön folytatott tevékenységek jövedelme kettős adózás alá eshet. Különösen a leányvállalatok válhatnak a forrás országában a nyereség típusú adók alanyává, miközben jövedelmeiket a származási országban lévő anyavállalatuk révén az ottani hatóságok is megadóztatják. A kettős adóztatás erőteljesen gátolja a határon átnyúló tevékenységeket, ezért a legtöbb ország ezt egyezmények kötésével igyekszik elkerülni (az OECD mintaegyezmény alapján). A határokon átnyúló műveletek kettős adózásának kivédésére az EU-ban is történtek előrelépések. Egységes közösségi jog alkalmazható az akvizíciós tőkenyereség halasztott adózására (Merger Directive)[26], és részesedési kedvezmény vehető igénybe az osztalék forrásadózásának kiküszöbölésére (Parent and Subsidiary Directive)[27]. Továbbá a tagállamok nemzetközi (multilaterális) egyezményt írtak alá az elszámolási árak hatósági felülvizsgálatának egyeztetéséről (Transfer Pricing Arbitration Convention)[28], ami a transzferárak módosítása miatt jelentkező kettős adóztatás elkerüléséhez nyújt segítséget. Sőt, irányelv született a kamat és a jogdíj forrásadóztatásának kivédésére is (Interest-Royalty Directive)[29]. Bár a direktívák módosításra kerültek, így sem jelentenek teljes megoldást a problémákra. Egyrészt ugyanis a gyakorlatban potenciálisan előforduló eseteknek csupán egy részére vonatkozóan tartalmaznak előírást, másrészt pedig – mivel irányelvről van szó – a konkrét alkalmazásuk eltérően alakul az egyes tagállamokban. Előrelépést jelentett az irányelvek 2004 utáni megújítása, valamint az európai vállalat és az európai szövetkezet fogalmának megjelenése. Természetesen az ilyen jellegű szabályoknál számolni kell azzal, hogy mindig lesznek olyan újabb és újabb konkrét ügyletek, amelyek az aktuális szabályozás hatáskörén kívül esnek. A direktívák módosítása során el-

[26] 90/434. EGK
[27] 90/435. EGK
[28] 90/436. EGK
[29] Közösségi dokumentum 2003/49/EK

engedhetetlen, hogy a könnyebb és egységesebb jogalkalmazás érdekében alkalmazásukra és végrehajtásukra vonatkozóan is részletes irányelvet dolgozzanak ki.

Megfelelési költségek, belső elszámoló árak kezelése

A társasági adó intézménye az adminisztráció és a megfelelési költségek szempontjából igen költséges mind az adózók, mint a kormányzatok számára. Ezt jelentősen fokozzák az adózás terén jelentkező nemzetközi tendenciák, problémák. Az elkülönült adórendszerek alatt a multinacionális vállalatok bonyolult adótervezési eljárásokat alkalmaznak, az adóhatóságok pedig egyre több pénzt kénytelenek fordítani ezek nyomon követésére (például a korrekt árak betartásának ellenőrzésére.) Az Európai Adófelmérés[30] eredményei is igazolták, hogy az Európai Unióban tevékenykedő vállalkozások megfelelési költségeinek igen jelentős forrását a belső elszámoló ár dokumentációk jelentik. A Bizottság ezért 2002-ben létrehozta az EU Közös Belső Elszámolási Árak Fórumát (EU JTPF)[31], amely adószakértők bevonásával a gyakorlati megoldások keresését célozza.

Adóelkerülés nem kooperatív társasági adórendszerekben

A különböző adórendszerek nem összehangolt működése – a kettős adózástatáson túl – spontán adóelkerüléseket is előidézhet, valamint visszaélésekre is alkalmat adhat. A következő alfejezet az adóelkerülések tipikus formáinak lényegét foglalja össze.

Transzferárazás[32]

A transzferárazás területét az Ernst&Young transzferár felmérése[33] során a megkérdezettek 90%-a tartotta a legfontosabb nemzetközi adózási kérdésnek. A kapcsolt vállalkozások között tulajdonosi összefonódás van, ezért az egymás közti tranzakcióik során gyakran nem a szoká-

[30] Közösségi dokumentum SEC (2004) 1128/2

[31] European Union Joint Transfer Pricing Forum

[32] Közösségi dokumentumok: COM (2007) 758; COM (2005)543; COM (2007) 71; 2006/C 176/01.

[33] Ernst&Young Transfer Pricing 2008 Global Survey

sos piaci erőviszonyok, hanem egyéb sajátos érdekek érvényesülnek. Vállalatcsoporton belül a jövedelemátcsoportosítás legelterjedtebb módszere a bevételek és a költségek mesterséges alakítása belső elszámoló árak alkalmazásával. A szolgáltatási díjak, termékárak változtatásával befolyásolható az adózás előtti eredmény, az ingyenes szolgáltatással például csökkenthető a szolgáltatást nyújtó eredménye. Gyakori, hogy a közös érdekeltségbe tartozó cégek piaci kamatlábtól eltérő forráskölt séggel finanszírozzák egymást. A társaság többségi irányítását biztosító befolyással rendelkező tagjának arra is van lehetősége, hogy az általa a cégbe be-, illetve abból kivonandó vagyon értékét befolyásolja. Ezért – a szokásos ügyleteken túl – azt is vizsgálni kell, hogy jegyzett tőkeemeléskor a többségi tag apportja, illetve tőkeleszállításkor az általa kivett vagyon értéke, valamint jogutód nélküli megszűnéskor az ő nem pénzbeli vagyoni részesedése szokásos piaci áron került-e meghatározásra[34]. A multinacionális vállalatok növekvő szerepe új jelentőséget adott az elszámoló áraknak is, a nemzetközi transzferárazással országok között is áthelyezhetők az adóalapok, az alacsonyabb adókulcsú államban mutathatók ki a jövedelmek. A nemzetközi elszámoló árakkal kapcsolatos legfontosabb dokumentum az OECD 1995. évi iránymutatása, a legtöbb államban ma is ez képezi az alapját az ország specifikus transzfer árszabályok kialakításának. A modellegyezmény 9. cikke értelmében az adóalap védelme érdekében az „arm's lenght" elvet kell alkalmazni, és „amennyiben két (kapcsolt) vállalkozás egymás közötti kereskedelmi vagy pénzügyi kapcsolatai tekintetében olyan feltételeket teremt, vagy köt ki, amelyek különböznek a független vállalkozások között alkalmazottaktól, úgy az a nyereség, amelyet a vállalkozások egyike e feltételek nélkül elért volna, azonban e feltételek miatt nem ér el, ennek a vállalkozásnak a nyereségéhez hozzászámítható, és ennek megfelelően megadóztatható." (OECD, 2001:29). A transzferárazási gyakorlatot az OECD ajánlás két csoportra osztja:

a) a tranzakciós csoportba sorolja a független felek között alkalmazott összehasonlító szabad árak módszerét (CUP)[35], a költség-plusz (C+)

[34] Galántainé (2006)
[35] comparable uncontrolled price

módszert, amely a költségekből kikövetkeztetett árakon alapul, valamint az újraértékesítési eljárást.

b) A nyereség felosztását célzó egyéb eljárások között található a nyereség arányos megállapításának módszere (profit split), a tranzakciós nettó felár (TNM)[36] és más megközelítések. Az ajánlás szerint törekedni kell a piaci ár használatára, amennyiben ez nem lehetséges, a költségplusz árazás javasolt. A gyakorlati felmérések alapján a költség-plusz árazás a legelterjedtebb belső (belföldi) elszámoló árazási mód, a nemzetközi transzferár képzésénél viszont leginkább a piaci árazást használják.

3. táblázat. Főbb transzferár képzési módszerek[37]

A TRANZAKCIÓ TÍPUSA	LEHETSÉGES MÓDSZER
Termékgyártás	CUP, C+, nyereségmegosztás
Termékeladás	CUP, nyereségmegosztás, újraértékesítési ár, TNM,
Szolgáltatásnyújtás	CUP, C+, TNM
Finanszírozás (kölcsön, letét, garancia)	CUP, nyereségmegosztás, TNM
Immateriális javak (technológia, know-how, márkanév) áthelyezése	CUP, C+

Mivel – az egységes OECD alapelvek ellenére – a konkrét dokumentálási kötelezettségek államonként kisebb-nagyobb mértékben eltérnek, és a vállalatcsoportok minden egységének országonként meg kell felelnie az elvárásoknak, ez igencsak megnehezítheti, és meglehetősen költségessé teszi a transzferár dokumentációs kötelezettségeknek való megfelelését. A problémák orvosolására, az adminisztrációs terhek és a költségek csökkentése érdekében az Európai Unió Közös Transzferár Fóruma egy közös dokumentáció kialakítására, és egy ahhoz kapcsolódó magatartási kódexre tett javaslatot. Ez az EU TPD[38], a multinacionális válla-

[36] transactional net margin
[37] PwC (2005)
[38] European Union Transfer Pricing Documentation

latcsoportok transzferárainak vizsgálatához szükséges alapvető információcsomag, amelynek értelmében a transzferár dokumentáció két fő részből áll. Az egyik – a fődokumentum – a cégcsoport valamennyi tagjára vonatkozó közös, szabványosított információkat tartalmaz, a másik pedig ország-specifikus információkat magában foglaló dokumentációsorozat, amely az adott államban végbemenő egyedi ügyletek pontos értékelését segíti. A kódex azt is tartalmazza, hogy a helyi adóhatóságok nem róhatnak a vállalatokra a szabályok betartásához szükséges ésszerűtlen költségeket vagy adminisztratív terheket. Az EU TPD használata önkéntes a multinacionális vállalati csoportok számára. A magatartási kódex pedig olyan politikai kötelezettségvállalás, amely nem érinti a tagállamok jogait és kötelezettségeit. Egy tagállam dönthet úgy is, hogy egyáltalán nem, vagy szűkebb dokumentációs előírásokkal vezeti be a transzfer árképzési dokumentációra vonatkozó közösségi szabályokat.[39]

4. táblázat. Transzferárazási szabályok néhány EU-tagállamban[40]

ORSZÁG	TRANSZFERÁRAZÁSI (TP) SZABÁLY
Ausztria	OECD, nincs speciális dokumentálási követelmény
Bulgária	Néhány sajátos dokumentációs elvárás
Csehország	OECD, kapcsolt vállalkozás definiálása, pénzügyminisztériumi irányelvek a dokumentációra
Magyarország	OECD, jogszabályban előírt tartalmú és formájú speciális dokumentáció; 2007-től APA[41] lehetséges
Lengyelország	OECD, speciális dokumentáció szükséges, APA lehetséges
Románia	OECD, nincs TP szabály a román kapcsolt felekre, nincs speciális dokumentációs követelmény
Szlovákia	OECD, nincs TP szabály a szlovák kapcsolt felekre, nincs speciális dokumentációs követelmény

[39] Közösségi dok. 2006/C 176/01

[40] KPMG (2006)

[41] APA= Advance Pricing Agreement (előzetes árképzési megállapodás az adóalany és az adóhatóság között, az OECD irányelvben rögzített intézmény).

Bár jelentős többletterhet jelent a transzferár dokumentációs kötelezettségek teljesítése, ezt a nagyvállalatok saját érdekeik szolgálatába is állíthatják. A cégcsoporton belüli árazás tervszerű átgondolással és megfelelő alakítással a csoportszintű adó optimalizálására is használható. A transzferár dokumentáció – a vállalati érdeket követő, de az előírásoknak formailag megfelelő – elkészítése előnyhöz juttatja az adózót, az árak piaci mértékének bizonyítási terhe ugyanis átkerül az adóhatósághoz.

Végül: néhány adalék a transzferárazás tapasztalati bizonyítékaihoz. Magas adójú országban lévő leányvállalat úgy csökkenti fizetendő adóját, hogy a szokásos piaci árnál magasabb árat fizet az importért anyavállalatának, és kevesebbet kap tőle az exportért. Ennek bizonyítékául szolgál Desai és Hines (2003) elemzése, amely szerint a magasabb adókulcsú országban lévő leányvállalat kereskedelmi deficitet mutat anyavállalatával szemben. Bartelsman és Beetsma (2003) rámutattak, hogy a transzferárazáson keresztül az adó fő tényezővé vált a hozzáadott-érték csökkenésében, mivel egy százalékpontos társasági adókulcsemelésnél a lehetséges állami többletbevételek 70%-a veszik el a transzferárazás következtében.

Alultőkésítés

A vállalkozások működéséhez szükséges többletforrásokat pótlólagos saját tőke rendelkezésre bocsátásával vagy pedig kölcsön/hitel igénybevételével lehet biztosítani. A saját tőke bevonása tartós elkötelezettséget jelent a tulajdonosok részéről, cserében többnyire osztalékjövedelemre tehetnek szert, ami kizárólag az adózott eredmény terhére fizethető. A kölcsön ideiglenes forrást biztosít, nyújtóját kamatjövedelem illeti, amit az igénybe vevő a ráfordítások között számol el (csökkenti az eredményt), és fizetésének nem feltétele az adózott eredmény léte, nincs szükség költséges cégbírósági eljárásra, nem módosulnak a tulajdonosi hányadok sem. Az osztalék és a hitelkamat személyi jövedelemadó vonatkozásai szintén eltérhetnek egymástól. A kölcsöntőke tehát kedvezőbb elszámolást, potenciális adómegtakarítást kínál, sőt a kamatráfordítások jövedelemátcsoportosításra is lehetőséget adnak. További előnyt nyújthat a kölcsönadónak a társaság felszámolása esetén az a tény, hogy a kölcsönkövetelés megelőzi a kielégítési rangsorban a tulajdonosok vagyoni igényét. Az adóelmélet a saját tőke többszörösét meg-

haladó adósságot tartalmilag már nem kölcsönnek, hanem a saját tőkét helyettesítő forrásnak tekinti, hozadékát pedig nem kamatként, hanem „rejtett osztalékként" kezeli. A legtöbb társaságiadó-szabályozás gátat szab a cégek eladósodásával és jövedelmeik átcsoportosításával járó ráfordítások adómegtakarításának. Erre a legjellemzőbb módszer az adózás szempontjából még elismert hitel–saját tőke arány meghatározása, vagyis annak előírása, hogy a saját tőkéhez mérten legfeljebb mekkora összegű kölcsön kamata számolható el az adóalap terhére. Az elsődleges cél a jövedelem transzformációk és az alultőkésített cégek rejtett osztalékfizetésének megakadályozása, ezért a korlátozás a más gazdálkodóktól, magánszemélyektől származó kölcsönökre vonatkozik, és nem érinti a pénzügyi intézményektől származó hiteleket.[42]

5. táblázat. Alultőkésítésre vonatkozó szabály néhány új tagállamban[43]

ORSZÁG	ALULTŐKÉSÍTÉSI SZABÁLY	HITEL / SAJÁT TŐKE
Ausztria, Ciprus, Észtország, Málta, Szlovákia 2004-től	nincs	-
Csehország	van	4:1
Hollandia, Lengyelország, Magyarország, Románia	van	3:1
Bulgária	van	2:1
Németország	van	1,5:1
Lettország, Litvánia	van	1:1
Szlovénia	speciálisan erre nincs	bankközi piaci kamatláb[44]

Fontosak továbbá azok a különbségek is, amelyek a kölcsönből, illetve a saját tőkéből történő finanszírozás között a nemzeti adójogszabá-

[42] Galántainé (2006)
[43] KPMG (2006)
[44] Az adóalapnál levonható kamat mértéke a bankközi piaci kamatlábhoz igazodik.

lyokban vannak. A nyereség forrása szerinti állam a hitelkamatokat általában kevésbé tudja adóztatni, mint az osztalékot, ami a határokon átnyúló ügyletek szempontjából is sokkal vonzóbbá teszi a kölcsönből történő finanszírozást, ami az adóalap csökkenését eredményezheti a leányvállalat székhelye szerinti államban. A kölcsönfinanszírozás az adótervezés egyik jelentős eszköze lett, alkalmas a jövedelmek alacsony adókulcsú államba való átcsoportosítására a kapcsolt vállalkozások között. Magas adójú országban lévő leányvállalat csökkenheti fizetendő adóját kölcsöntőkéjének növelése révén. Ennek tapasztalati bizonyítéka lehet, hogy a magasabb adókulcsú helyen való működés összekapcsolódik a magasabb tőkeáttétellel.[45] Az adóalap védelme érdekében hozott tagállami intézkedésekkel kapcsolatban itt is felmerül a megkülönböztetett elbánás problémája. Az Európai Bíróság joggyakorlata során megállapította, hogy az alultőkésítés elleni előírások akkor nem kifogásolhatók, ha alkalmazásuk a teljesen mesterséges megállapodásokra korlátozódik. [46]

A társasági adózás nemzetközi gyakorlatában a két legjelentősebb terület a fentiekben tárgyalt transzferárazás és a rejtett nyereség kifizetésének problémája, amelyek fő jellemzőit foglalja össze a 6. táblázat.

6. táblázat. Transzferárazás és alultőkésítés fő jellemzői

TRANSZFERÁRAZÁS	ALULTŐKÉSÍTÉS
Egy vállalatcsoport két vagy több tagja (pl. két leányvállalat vagy vállalat-központ és fiókja) között	A társaságban minősített részesedéssel rendelkező részvényes és a társaság között
A vállalkozás jellemzően nem teljesít kifizetést a tulajdonosnak	A vállalkozás fizetést eszközöl a tulajdonosa részére
Az érintett adóalanyok által elszámolt értékek helyesbítésével rendezik	A kifizetés jogcímének megváltoztatásával (kamat osztalékká minősítésével) rendezik, az elszámolt érték változatlan marad

[45] Bartelsman–Beetsma (2003)
[46] Közösségi dokumentum COM (2007) 785

Ellenőrzött külföldi társaságok[47]

Az adóelkerülések egyik elterjedt gyakorlata, amikor a társaságok igen alacsony adókulcsot alkalmazó államban („adóparadicsomban") létesítenek leányvállalatot (off shore céget), majd jövedelmük egy részét oda áramoltatva vonják ki magukat az illetőségük szerinti állam adója alól. Tipikus eset, amikor a multinacionális vállalat egy pénzügyi, biztosító, vagy egyéb szolgáltató egységet nagyon alacsony adókulcsú régióban csak azért hoz létre, hogy kimutatott jövedelmét rajtuk keresztül kedvező adókörnyezetbe juttassa. Ez sérti az adózás egyik alapelvét, a haszonelvűséget, mert a szóban forgó cégek magas adókulcsú államokban veszik igénybe a közjavakat, az azzal összefüggő terhek megfizetésétől viszont megmenekülnek. Az adómenedékként használt külföldi leányvállalatokat nevezik a jogrendszerek ellenőrzött külföldi társaságoknak. Pontos definíciója államonként különböző konkrét feltételeket tartalmazhat, közös elemük a részesedési viszony és az alacsony effektív adómérték definiálása. A magyar szabályozás szerint „ellenőrzött külföldi társaság az a személy, illetve annak más államban lévő telephelye, amelyben az adózó vagy kapcsolt vállalkozása részesedéssel rendelkezik, és amelynek székhelye, telephelye vagy az illetősége olyan államban van, ahol jövedelmére jogszabály nem ír elő társasági adónak megfelelő adókötelezettséget, vagy az adóévre fizetendő, a társasági adónak megfelelő adó és az adózás előtti eredménynek megfelelő összeg százalékban kifejezett hányadosa nem éri el a 19. § (1) bekezdésében előírt mérték kétharmadát; nem kell e rendelkezést alkalmazni, ha a személy székhelye, telephelye vagy az illetősége az Európai Unió tagállamában, a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) tagállamában, továbbá olyan államban van, amellyel a Magyar Köztársaságnak hatályos egyezménye van a kettős adóztatás elkerülésére a jövedelem és a vagyonadók területén." [48]

Az ellenőrzött külföldi társaságokra vonatkozó (úgynevezett CFC-)[49] rendelkezések célja, hogy az adóbevételek védelme érdekében megaka-

[47] Felhasznált közösségi dokumentumok: COM (2007) 785; COM (2006) 823.
[48] (1996. évi LXXXI. tv. 4.§ 11.)
[49] Controlled foreign company

dályozzák az ilyen adókijátszást, például oly módon, hogy többletteherrel sújtják a rezidens vállalatok azon jövedelmeit, amelyeket adóelkerülési céllal alacsony adószintű országban lévő érdekeltségükhöz utaltak. Ezt a leggyakrabban úgy foganatosítják, hogy az ellenőrzött leányvállalat nyereségét is a hazai anyavállalat jövedelmének tekintik, és azzal megegyezően adóztatják, tehát az illetősége szerinti államban az anyavállalatnak olyan jövedelem után is adót kell fizetnie, amelyet a kedvezményes adózási rezsim alá tartozó leányvállalata mutatott ki. Ez igen kényes kérdés, ugyanis könnyen sérülhet a letelepedés szabadságának elve. Mint ahogy azt az Európai Bíróság a Cadbury Schweppes ügyben[50] is kimondta, az eltérő adózási bánásmód akadályozhatja a belföldi társaságokat abban, hogy nagyon alacsony adómértéket kínáló államban gyakorolják letelepedési szabadságukat. A leányvállat eltérő adókezelése – amiatt, hogy másik államban rezidens – hátrányos megkülönböztetésnek minősül, kivéve, ha objektív ténybeli különbségen alapul. Ezért a CFC szabályokat csak a nemzeti jog kijátszását célzó, teljesen mesterséges megállapodásokra lehet jogszerűen alkalmazni[51]. A valódi gazdasági jelenlét igazolása (és annak ellenőrzése) viszont jelentős nehézségeket okozhat, amellyel összefüggésben az arányosság elvét is figyelembe kell venni. Az Európai Bizottság szándéka szerint kellő egyensúlyt kell elérni az Európai Unión belüli visszaélések elleni eredményes küzdelemhez fűződő érdek, illetve a határokon átnyúló tevékenységekre vonatkozó aránytalan – és közösségi joggal ellentétes – korlátozások elkerülésének szükségessége között[52].

Fontos kérdés továbbá, hogy a tagállamoknak az ellenőrzött külföldi társaságokra vonatkozó nemzeti szabályai mennyiben állíthatók az adóverseny megfékezésének szolgálatába. Elvileg a magasabb adókulcsú tagállam CFC szabályaiban szankcionálhatná az alacsony adókulcsú államban passzív jövedelemmel rendelkező vállalkozásokat. Ez csak akkor lenne járható út, ha az egyes tagállamok CFC szabályai nem sértik az

[50] Cadbury Schweppes plc és Cadbury Schweppes Overseas Ltd kontra Commission of Inland Revenue (C-196/04) ügyében hozott EB ítélet.

[51] Közösségi dokumentum COM (2007) 785

[52] COM (2006) 823

EK szerződésben foglalt alapvető szabadságokat, ahhoz viszont kellően differenciáltnak és célirányosnak kell lenniük (a CFC szabályok jellemzően nem ilyenek). Az alapvető szabadságok sérelmének tilalma ugyanis erősebben esik latba a közösségi jog alkalmazása során, mint az alacsony adóteher miatt az állami bevételek csökkenésére, a joggal való visszaélés elleni fellépésre való hivatkozás.[53]

További adóelkerülési lehetőségeket kínál többek között az is, ha a *saját tőke és a kölcsöntőke fogalmát eltérően értelmezik az egyes országokban,* például az egyik államban a saját tőke emelésének számító műveletet egy másik országban kölcsönügyletnek tekintenek (illetve fordítva). A tőkeemelésből származó saját tőke felosztott jövedelme osztalékként adóköteles, míg – az ugyanezen ügyletet kölcsönnek minősítő – másik államban a kamat mentesül az adó alól (csökkenti az adóalapot). A *hibrid jogalanyok* eltérő kezelése is tartogathat kiskapukat a cégek számára. Ekkor ugyanazt a társaságot az egyik állam kapcsolt (tőkeegyesítő) jogalanynak tekinti, a másik ország viszont átlátható (személyegyesítő) vállalkozásnak minősíti, ami kettős adómentességhez illetve kettős adólevonhatósághoz vezethet.[54]

7. táblázat. Adókonszolidációs szabályok az EU-tagállamokban[55]

ORSZÁG	ADÓKONSZOLIDÁCIÓS SZABÁLY
Ausztria	Van: 50%-os részesedéstől, feltétel a hazai anyavállalat, engedélyezés
Belgium	Nincs
Bulgária	Nincs
Ciprus	Nincs: de 75%-os részesedéstől a csoport veszteségére adókönnyítés
Csehország	Nincs
Dánia	Van: 100%-os tulajdonlás esetén, kiterjeszthető a külföldi leányvállalatokra

[53] Lang (2002)
[54] Közösségi dokumentum COM (785)
[55] Nicodème (2006) alapján

ORSZÁG	ADÓKONSZOLIDÁCIÓS SZABÁLY
Egy. Királyság	Nincs, de 75%-os részesedéstől csoport veszteségére adókönnyítés
Észtország	Nincs
Finnország	Van: 90%-os részesedéstől
Franciaország	Van: 50%-os részesedéstől, kiterjeszthető a külföldi leányvállalatokra
Görögország	Nincs
Hollandia	Van: 95%-os részesedéstől, feltételekkel kiterjeszthető külföldi cégekre
Írország	Nincs, de 75%-os részesedéstől a csoport veszteségére adókönnyítés
Lengyelország	Van: 95%-os részesedéstől
Lettország	Nincs, de 90%-os tulajdontól hazai és EU (vagy egyezményes) országbeli csoporttagok veszteségére adókönnyítés lehetséges
Litvánia	Nincs
Luxemburg	Van: 90% tulajdonrész felett
Magyarország	Nincs
Málta	Nincs, de 51%-os részesedéstől a csoport veszteségére adókönnyítés
Németország	Van: csak hazai vállalatokra 50% tulajdonrésztől
Olaszország	Van: hazai és világméretű szinten is 50%-os részesedéstől
Portugália	Van: 90%-os részesedéstől
Románia	Nincs
Spanyolország	Van: 75%-os részesedéstől
Svédország	Van: 90%-os részesedéstől
Szlovákia	Nincs
Szlovénia	Van: 90%-os részesedéstől

Felhasznált irodalom

Auerbach, A.J. – Devereux, M. P. – Simpson, H. (2007) „Taxing corporate income" *The Mirrlees Review*, "Reforming the Tax System for the 21st Century"

Bartelsman, E. J. – Beetsma, R. (2003) "Whay pay more? Corporate tax avoidance through transfer pricing in OECD countries." *Journal of Public Economics*, Elsevier vol. 87(9-10), September, pp 2225-2252

Deák Dániel (1994): *Nemzetközi adózás* SALDO, Budapest p.309.

Desai, Mihir A. – James R. Hines Jr. (2003) "Evaluating International Tax Reform." *National Tax Journal No* 56, pp 487-502

Devereux – Sørensen, B.P. (2005) „The corporate income tax: International trends and options for fundamental reform" Committee on *Fiscal Affairs of the OECD*

Galántainé Máté Zsuzsanna (2006) Adó(rendszer)tan. EU-konform magyar adók 2006. AULA (3. Javított, átdolgozott kiadás) Budapest, 370. o. (ISBN 963 9585 83 1)

KPMG (2006) „Tax Talk" Tax Workshop with CEE Tax Experts, 2. June 2006

http://www.kpmg.at/de/files/RealVienna_Tax.pdf.

Lang, M. (2002) „CFC legislation and Community law" 42 *European Taxation* 9 September p. 379

Mike Károly (2003): A gazdaságpolitikai döntéshozatal nemzetek fölötti centralizációja és a közösségi gazdaságtan. *Közgazdasági Szemle* L. évf. 254-268. o

Nicodème, Gaëtan (2006) Corporate tax competition and coordination in the European Union: What do we know? Where do we stand?. EC Economic Papers N° 250, June 2006 p 45

OECD (2001): transzferár irányelvek a multinacionális vállalkozások és az adóhatóságok számára. MKVK OK Kft., 2005. 266 o.

PwC (2005) Nerijus Nedzinskas: *Transfer pricing* 26 October 2005

http://www.bccl.lt/get_file.php?id=517

WorldWideTax (2008) The Complete WorldWide Tax Fiance Site

http://www.worldwide-tax.com